

маро огоҳ кун, ки чӣ мезояд? Дар сарзамини мо хушксолист, ба ман хабар деҳ ки кай борон меборад? Аз таърихи таваллуди худ огоҳам, аммо ту ба ман хабар деҳ, ки чӣ вақт мемурам?». Ҳамоно буд, ки ояти мазкур ҳамчу посух ба Расулulloҳ (с) нозил шуд.

Поёни сураи «Луқмон» ва лиллоҳил ҳамду вал миннаҳ.

Дар Макка нозил шуда дораи 30 оят аст.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳїм.

Ин сураи каримаро барои он сураи «Сачда» меғоянд, ки Аллоҳ таъоло дар яке аз оятҳои он сачда кардани муъминонро сифат кардааст. Мақсад ва меҳвари асосии сураи мазкур мисли дигар сураҳои дар Макка нозилшуда, ақидавист. Хусусан дар мавзӯи якка ва ягонагии Аллоҳ, сифатҳои Худованд, рӯзи охират, китоби илоҳӣ (Қуръон), пайғамбарҳо, аз сари нав зинда шудан, ҳисобукитоб бо услуби хос, сухан кардааст. Сипас таъкид кардааст, ки пайғамбарамон Муҳаммад (с) пайғамбари барҳақ аст. Ақидаи кофирону мушриконе, ки дар пайғамбари барҳақ будани Ў(с) шубҳа доранд, мутлақо нордуст аст. Сипас, бо далелу хуҷҷат исбот месозад, ки Аллоҳтаъоло Илоҳи барҳақ аст ва Ў бар ҳама қодир аст.

Баъдан, баъзе манзараҳои рӯзи Қиёмат баён мешаванд, ки дар дили инсон таъсир мегуздоранд.

Дар он рӯз кофирон ва осийн чи хел ба азоб рӯбару мешаванд ва шахсони муъмину мусалмон ва шахсони муттақӣ (парҳезгар) чи хел ба мукофотҳои Парвардигор сарфароз мешаванд, баён шудааст.

Билоҳара, сухан дар бораи ҳазрати Мӯсо (а) меравад. Ба ҳам монанд будани пайғамбарии Мӯсо (а) бо Муҳаммад (с) баён мегардад. Инчунин дар бораи сабри Мӯсо (а) ва аз саргузашти кофирони замони гузашта, ки дар ғафлат монданду бар сарашон чи балоҳо омад, ёдрас мешавад.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳїм.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

Алиф, Лāмм, Мїм. 1.

**1. Алиф, лом, мим. (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд
медонад.)**

Бо чунин ҳарфҳои соддаи аз ҳам ҷудои алифбои арабӣ, ки дар дастраси ҳамагон қарор доранд, оғоз шудани ин сура, ишора бар он аст, ки Аллоҳтаъоло бо қудрати бузурги Худ ин китоб (Қуръон)-ро барои Муҳаммад (с) нозил кардаасту он муъҷизаи доимист ва касе чунин китобро навиштаву таълиф карда наметавонад. Сухан дар бораи бо ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам ҷудо) оғозшавии баъзе сураҳои Қуръони дар чандин ҷо аз он ҷумла дар оғози сураи «Бақара» гузашт. Барои маълумоти бештар ба онҳо ручӯъ шавад.

Сураи мазкур 15-умин сураест, ки бо чунин ҳарфҳои аз ҳам ҷудо оғоз шудааст.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Таъзилу-л-китāби лā райба фїҳи ми-р-Рабби-л-ъāламїн.2.

**2. Фуруд овардани китоб, ки дар он ҳеҷ шубҳае нест, аз ҷониби
Парвардигори ҳама оламҳост.**

Қуръон китобест, ки аз сӯи Парвардигори оламиён ба Муҳаммад (с) нозил шудааст. Дар ҳақ будани он шакку шубҳа нест. Он агар навиштаи инсон ё чин, ё дигар махлуқ мебуд, албатта, дар он камбудӣ ёфт мешуд. Лизо дар Қуръон на дурӯғ аст, на ҷоду, на фолбинӣ ва на афсонаҳои пешиниён. Оре! Китобе, ки оҷизкунандаи башар бошад, аз маърази шакку шубҳа тамоман дур аст. Касе дар ҳақ будани Қуръон шак дорад, ӯ худ илми казоие надорад. Зеро Қуръон сухани Парвардигор аст, на сухани махлуқ!

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِّنْ

نَذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢٠﴾

**Ам яқулун-афтароҳ. Бал ҳува-л-ҳаққу ми-р-Раббика ли
туңзира қавма-м ма атāхум-м мин-н-назири-м мин
қаблика лаъаллаҳум яҳтадуң. 3.**

**3. Оё мегӯянд: «Барбофтааст он (китоб)-ро». Балки он рост
аст, аз ҷониби Парвардигори ту омадааст, то қавмеро, ки пеш аз
ту ба онҳо ҳеҷ тарсонанда наёмадааст, тарсонӣ, то бошад ки
онҳо роҳ ёбанд.**

Бе ягон шакку шубҳа Қуръон каломи Аллоҳ аст. Локин баъзе аз мушрикони инро инкор мекарданд. Ҳоло Худованд дар ин оят гуфтааст, ки оё мушрикони меҳроҳанд бигӯянд, ки Муҳаммад (с) аз назди худ китобе бофтаасту номи онро Қуръон ниҳодааст ва ин дурӯғҳои худро ба Худо нисбат медиҳад?! На! Ин пиндори шумо мушрикони аст, ки гуфтани чунин сухану ин тӯҳмати беасосро раво мебинед. Ин ҳама даъвоҳои шумо бе далел аст, ин Қуръон бофтаи Расули Мо (с) нест, балки он аз ҷониби Парвардигор нозил шудаасту сухани ҳаққу росту дуруст аст. Агар ақл дошта бошед, кофтуков кунед, далели ҳақ будани он дар ҳуди он ошкору намоён аст. Сипас, Худованд ба ҳадафу ҳикмати нузули Қуръон пардохта гуфтааст, ки мақсад аз нузули Каломи Аллоҳ ин аст, ки то Ту (с) гурӯҳро бо тарс додан аз он ҳушдор диҳӣ, ки пеш аз ту барои онҳо ҳушдордиҳандае наёмадааст, то шояд панд гиранду ҳидоят шаванд. Оре! Қуръон барои инсон заминасози ҳидоят бошад ҳам, локин ба ҳар ҳол, интиҳоби бо кадом роҳ рафтан ба ҳуди инсон вобастааст. Валлоҳу аълам.

(Барои маълумоти бештар ба ояти 6-уми сураи «Ёсин» муроҷиъат шавад). Акнун Худованд барои ҳақ будани он китоб ва ҳақ будани Пайғамбар (с) дар оятҳои зер далелҳо овардааст.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ

عَلَى الْعَرْشِ ۖ مَا لَكُمْ مِّن دُونِهِ ۚ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

**Аллоҳу-л-лазӣ халақа-с-самāвāти ва-л-арзā ва мā
байнаҳумā фӣ ситтати аййāмиñ сўммаставā ъала-л-
Ъарш. Мā лакум-м миñ дунихӣ ми-в валиййи-в ва лā
шафӣъ. А-фа лā татазаккарўн. 4.**

**4. Худо Он аст, ки осмонҳо ва Замин ва он чиро ки байни онҳост,
дар шаш рӯз офарид, боз бар Арш истиво ёфт, ба ҷуз Вай ҳеҷ
дӯсте ва шафоъаткунандае шуморо нест. Оё пандпазир
намешавед?!**

Баъди баёни бузургии Қуръон ва рисолати Пайғамбар (с) Худованд дар ояти мазкур ба яке аз муҳимтарин аслҳои ақидаи исломӣ, яъне ба баёни тавҳид ва ботил будани ширк пардохта чунин гуфтааст, ки Худованд зотест, ки осмонҳо ва Замин ва ҳар он чи, ки дар ин ду ва байни ин ду ҳаст, дар шаш рӯз биофарид.

Муфасссирон дар бораи дарозии ин рӯзҳо ихтилофи назар доранд. Аммо беҳтарин сухан дар бораи ин шаш рӯз он аст, ки дарозии онҳо назди Худованд маълум аст.

Ҳасани Басрӣ (р) гуфтааст: «Худованд агар меҳост метавонист онҳоро дар як чашм ба ҳам пӯшидан меофарид, Лекин хост, то ба бандагони худ омӯзонад, ки дар қорҳои худ набояд шитоб кунанд». Баъди масъалаи офариниш ба масъалаи ҳокимият бар олами ҳастӣ пардохта гуфтааст, ки баъди ҳалқи осмонҳо ва Замин Худованд бар Арш истиво ёфт. Аҳли тафсир ва аҳли илми калом дар бораи шарҳи маънои ин ҷумла бо ҳам ихтилофи бисёре доранд. Он масъала байни уламо ба номи «Истиво» машҳур аст. Шарҳи баҳсҳо оиди ин ҷумла дар ояти 54-уми сураи «Аъроф» ва дар ояти 5-уми сураи «То ҳо» низ гузашт. Хулоса, бе монандсозӣ ва бе чигуна будан, лоиқу муносиби зоти худ Худованд бар Арш истиво ёфт. Ин аст мазҳаби аҳли салаф, ки ин сифати Парвардигорро на бо чизе мисол меоранд ва на ба чизе монанд ва на таътилу таъвил мекунад. Дар охири оят Худованд гуфтааст, ки агар шумо аз ҳудуд ва муқтазои ризои Ҳақ таъоло таҷовуз кунед, ба ғайри Ё барои наҷоти худ ҳеҷ ёваре намеёбед, ки шуморо ёрирасон шуда, азоби Ёро аз шумо дур кунад. Ҳамчунин, на шафоъатгаре меёбад, ки бо зону зада шафоъати шуморо аз Вай бихоҳад. Охир дар ин бора чаро андеша намекунад, чаро панд намегиред, то ин ки аз онҳо баҳраманд шавед?!

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ

مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

Юдаббиру-л амра мина-с-самъи ила-л-аръи љумма яъручу илайҳи фӣ явмиһ кәна миқдәруҳӯ алфа санати-м мим мә таъуддун. 5.

5. Корро аз Осмон ба сӯи Замин фуруд оварда, тадбир мекунад, боз он кор ба сӯи Худо, дар рӯзе, ки миқдори он ҳазор сол аст аз он ҳисоб, ки мешуморед, боло меравад.

Худованд дар ин оят фармудааст, ки Ҳақ таъоло Зотест, ки амру фармонравой ва кори офаридаҳои Худо бо қазову қадари Худ, аз осмонҳо гирифта то ба Замин устувору маҳкам идора (тадбир) мекунад. Сипас натиҷа ва гузориши кор пурра ба сӯи Аллоҳ таъоло боло меравад, то дар бораи онҳо дар рӯз (қиёмат)-е, ки андозаи он ҳазор сол аз рӯзҳои дунёст, ҳукм мекунад.

Ба хоҳири шиддати тарсу ҳарос ва душвориҳо он рӯз барои кофирон ба миқдори ҳазор сол бошад, аммо чуноне ки дар ҳадиси шариф омадааст: **“Он рӯз барои муъминон аз гузоридани як вақт намози фарзие, дар дунё хонда мешавад, сабуктар аст.”** Натиҷа он аст, ки тадбиркунандаи ҳамаи ин корҳо бар он амалҳое, ки мо бандагон мекунем, воқиф аст. Ҳамаи онҳоро хоҳ хуб, хоҳ бад, ё калон, ё хурд, ё кам, ё бисёр (то ин, ки дар бораи онҳо Худаш ҳукм кунад) рӯзи Қиёмат ҳамаро ба назди Худ фаро меҳонад.

Бораи маълумоти бештар ба ояти 156-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад.

ذَٰلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾

Зāлика Ёāлиму-л-ғайби ва-ш-шаҳāдати-л Ёазизу-р-Раҳīm.6.

6. Ин аст сифати Донандаи ниҳону ошкор, голибу меҳрубон.

Ояти мавриди назар барои баҳсҳое, ки дар ояти қаблӣ гузашт, таъкид аст. Яъне Худованд дар ин оят фармудааст, ки Зоте, ки дорои чунин сифатҳои офарандагиву тадбиркунандаи корҳои олами боло, олами поён ва он ҷӣ дар инҳо ва дар байни

инҳо ҳаст, Худои барҳақ мебошад. Ў Донои ошкору ниҳон аст. Ў зотест, ки Азиз (шикастнопазир) аст. Аммо дар айни ҳол барои бандагони Худ раҳматаш бисёр васеъ аст.

الَّذِى أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِن طِينٍ ﴿٧﴾

Ал-лазӣ аҳсана кулла шай-ин халақаҳ. Ва бадаа халқа-л-инсани миъ тин. 7.

7. Ў Зотест, ки ҳар чизро бо некӯтарин сурат офарид. Оғоз кард офариниши одамиро аз гил.

Ояти мазкур бо таври умум ба сифате аз сифатҳои Парвардигор, ки беҳтарин Офаранда аст, ишора карда гуфтааст, ки Худованд Зотест, ки ҳама махлуқоти худро чунон дар беҳтарин сурат офарид, ки аз чунин офариниш дигар офариниши комилтар имкони тасаввур нест. Худованд Зотест, ки ҳар чизро, ки офаридаҳояш мӯҳтоҷанд, ба онҳо дод ва миёни онҳо ҳамоҳангӣ офарид ва Абулбашар (Одам (а))-ро аз гил офарид...

(Барои маълумоти бештар ба ояти 50-уми сураи «Тоҳа» ва ба ояти 59-уми сураи «Оли Имрон» ва ба ояти 26-уми сураи «ҳучурот» муроҷиъат шавад).

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾

Ќумма ҷаъала наслаҳу миъ сулалати-м ми-м маъи-м маҳин.8.

8. Сипас, насли Ўро аз хулоса (нутфа)-и оби ночиз падид овард.

Калимаи «ҷаъала» дар ин ҷо бо маънои офариниш, «насл», ба маънои авлод (фарзандон), «сулола» ба маънои фушурдаи холиси ҳар чиз аст. Локин дар ин ҷо ба маънои «нутфа» (сперма) омадааст. «Маҳин» ба маънои ночиз, бе қадр, заиф тарҷума мешавад. Хулоса, ояти мазкур ба офариниши насли инсон ва чигунагии таваллуди фарзандони одам дар марҳалаҳои гуногун ишора карда фармудааст, ки Худованд наслу фарзанди одамиро аз фишурдаи оби ночизу бе қадр падид овард. Оре! Ин қудрати беинтиҳои Парвардигор аст, ки инсонро аз як қатра обе, ки агар ба либос расад, то он шуста нашавад, намоз хондан мумкин нест, офарид. Албатта, ин кори Худост, ба ғайри Ў касе ин амалро анҷом дода наметавонад.

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ ۖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ

وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

Ѓумма саввāху ва нафаха фӯҳи ми-р-рӯҳиҳ. Ва ҷаъала лакуму-с-самъа ва-л-абсӯра ва-л-афъидах. Қалила-м ма ташкурун. 9.

9. Боз ўро дурустандом кард ва дар вай Рӯҳи худро дамид ва барои шумо гӯшҳо ва чашмҳо ва дилҳо пайдо кард. (локин шумо) андак шукр мекунад.

Чун қатраи оби шаҳват дар раҳми модар ҷойгир мешавад, Худованд дар марҳалаҳои гуногун аъзои мисли дасту по ва дигар андомҳояшро меофарад, баъд аз он аз рӯҳи Худ, дар ў меамад. Яъне дар ў ҷон мебарораду дар пурратарин сурат ва дар беҳтарин шакл ўро ба дунё меорад. Сипас, Худованд гуфтааст, ки Мо барои шумо ҳавосро, яъне шунавоӣ, биноӣ ва ақло (ройгон) офаридем, то ин ки дар худ андеша кунед ва бузургии Парвардигори худро шиносед. Локин шумо шукронаи неъматҳои Аллоҳтаъолоро кам мекунад ва бисёри вақт ношукр ҳастед. Оре! Инсон махлуқи ношукр аст. Агар ягон табиб ҳастагии гӯш ё чашми касро сабаб шуда, даво кунад, то вақте ки ҳаст, аз табиб розигӣ баён мекунад. Ҳол он ки табибу доруҳо ва марибро Худованд офаридааст ба онҳо гӯшу чашму ақл додааст. Кам шунидем, ки мариби сиҳҳатёфта Офарандаи онҳоро шукр гуфта бошад. Агар инсон бо андеша дар аҷоиботи офариниши худ, ё аъзоҳои бадани худ тафаккур кунад, ихлоси ў зиёд мешавад. Мутаассифона, бисёре аз инсонҳо асли худро фаромӯш мекунанд, ки ин ба роҳ додани хатоҳо сабаб мешавад. Аз он ҷумла:

وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ

كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

Ва қолӯ а-изā залалнā фи-л-арзӣ аиннā лафи халқин ҷадид. Бал ҳум би лиқӯи Раббихим кәфирун. 10.

10. Ва онҳо гуфтанд: «Чун дар зери Замин гум шавем, оё мо дар офариниши нав боз хоҷем буд?». Балки онҳо ба мулоқоти Парвардигори хеш кофир (инкоркунандагон)-анд.

Дар асри Расулulloҳ (с) кофирону мушриконе буданд, ки аз рӯйи истехзо мегуфтанд: «Оё мо ҳалок шавем, ҷасадҳои мо билкул несту нобуд шаванд, чунон хок гарданд, ки хоки моро аз хоки оддӣ фарқ карда нашавад, боз ҳам аз нав зинда карда мешавем?!» Ин суханҳоро дар ҳар даври замон касоне мегӯянд, ки онҳо аҳволи рӯзи қиёмат ва аз нав зинда шуданро инкор доранд. Аз ин истехзоёшон бадтар одати кофирон он аст, ки онҳо дар рӯзи қиёмат бо ӯ таъоло рӯ ба рӯ шуданро инкор доранд. Ояти зер ба саволи чунин кофирони инкоркунандаи баъс (зинда гардонидан баъд аз миронидан) посух буда, дар он Худованд ба Пайғамбари худ (с) чунин дастур додааст:

﴿قُلْ يَتَوَفَّكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ

تَرْجَعُونَ﴾

Қул ятаваффакум-м малаку-л-мавти-л лази вуккила бикум шумма илā Раббикум турҷаъун. 11.

11. Бигӯ: «Малакулмавт қабзи рӯҳи шумо мекунад, ки бар шумо гумошта шудааст, сипас, ба сӯйи Парвардигори хеш гардонида мешавед».

Шахсоне, ки Қиёмату ба Аллоҳ рӯ ба рӯ шуданро инкор доранд, бояд бидонанд, ки мурдану аз сари нав зинда шудан дар ихтиёри онҳо нест. Зеро, Худованд ба Пайғамбари худ (с) фармудааст, ки дар бораи ҳақиқати он чи ки ин тоифа пеши рӯ доранд, ба онҳо бигӯ, ки фариштаи мавт (Азроил (а)) ва ҳамкоронаш, ки барои қабзи рӯҳи инсонҳо вобастаанд, ҳангоме ки муддати умри инсонҳо ба охир мерасад, ҷонҳояшонро мегиранд ва рӯзи растохез аз нав зинда гардонида шуда, албатта, ба сӯйи Парвардигор боз гардонида мешаванд.

Дар мазмуни ҳадиси шариф омадааст: **«Ҳамроҳони Азроил (а) рӯҳи инсонро аз тамоми қисмҳои баданашон то ҳулқум берун мекашанд. Чун руҳ ба ҳулқум расид, ҳуди Азроил (а) ўро мегирад».** Хулоса, ҳама инсонҳо, қатъи назар кофиранд ё муъмин, шароби маргро менӯшанд. Чун вақту соъаташ даррасад,

бо амри Худованд аз сари нав ҳама зинда гашта, бо Худованд рӯ ба рӯ мешаванд. Дар он асно мувофиқи амалҳои дар дунё содиркардашон мукофот ва ё ҷазо мегиранд.

Боз дар он асно:

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا

وَسَمِعْنَا فَأَرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

**Ва лав таро изи-л-мучримӯна нāкисӯ руӯсиҳим ъинда
Раббиҳим Раббанā абсарнā ва самийнā фарқиънā наъмал
сōлиҳан иннā муқинун. 12.**

**12. Ва агар дарнигарӣ, вақто ки гуноҳгори бо сари зерфганда
назди Парвардигори хеш бошанд (тааҷҷуб кунӣ), (гӯянд): «Эй
Парвардигори мо, дидем ва шунидем, пас, бозгардон моро, то
кори шоиста бикунем, ҳаройина, мо яқинқунандаем».**

Худованд дар ин оят аз ҳоли шахсоне, ки дар Қиёмат аз нав зинда гардонида шуданро инкор мекарданд, сухан ба миён оварда гуфтааст, ки ай Муҳаммад (с) (ва ё ай инсони шунаванда), чун Қиёмат қоим шавад, агар бинӣ, ки мучримону кофирон аз рӯи шарму ҳаё бо сари хам назди Парвардигорашон ҷамъ шудаанд, он ҳангом аҷоиб ҳолатеро дидаӣ! Дар он асно, онҳо мегӯянд, ки Парвардигоро! Мо ҳақ будани он чиро, ки дар дунё, аз Расули Ту мешунидем, инкор мекардем. Ҳоло хатогии худро бо ҷашми худ дидем ва бо гӯшҳои худ шунидем. Фаҳмидем, ки мо дар дунё, гӯё кӯру кар будаем, ҳоло дар ин пешгоҳ аз ҳад зиёд пушаймонем. Парвардигоро! Он чи ваъда карда будӣ, ҳама ҳаққу рост будааст. Моро ба дунёи равшан баргардон, то амалҳои солеҳу холисро анҷом диҳем, вақто ки ба ин ҷаҳон баргардем, дигар шарманда набошем. Бисёр узри «хуб», локин ҳайхот, дер шуд, дигар дубора ба дунё, ки ҷойи амал аст, бозгашт нест. Барои маълумоти бештар ба ояти 29-уми сураи «Анъом» муроҷиат шавад.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى وَلَٰكِن حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ

جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

**Ва лав шиънā ла āтайнā кулла нафсин ҳудāхā ва лāкин
ҳаққа-л-қавлу миннī ла амлаанна Ҷаҳаннама мина-л
чиннати ва-н-нāси ачмаъин. 13.**

**13. Ва агар меҳостем, албатта, ба ҳар шахс ҳидоятширо арзонӣ
медоистем, валекин аз ҷониби Ман ваъда собит шудааст, ки
ҳаройина, Дӯзахро аз ҷинон ва одамиён ҳама як ҷо пур кунам.**

Эҳтимол савол шавад, ки оё Худованд тавоноии онро надорад, ки дар қалби ҳама мушрикони нури имонро андозад? Дар посух метавон гуфт, ки албатта, дорад! Аммо ҳикмати офариниш чунин аст, ки Худованд ҳеҷ касро ба имон овардан ё кофир шудан маҷбур насохтааст. Ҳамчунин метавон гуфт, ки бо таваҷҷуҳ аз садҳо оятҳои Қуръонӣ маълум мешавад, ки Худованд инсонро як махлуқи мукаллаф (таклифшуда) ва дар баробари амалҳои хеш масъул офарид. Бо воситаи пайғамбарон роҳи рост (роҳи саъодат)-ро ба ӯ нишон дод ва аз оқибати амалҳои бад ӯро огоҳ кард. Инсонро қобили ҳидоят ва соҳибихтиёр офарид. Инсон метавонад роҳи саъодатро ё роҳи шақват (бад)-ро интихоб кунад.

Хулоса, Худованд дар мазмуни ин оят гуфтааст, ки агар Мо меҳостем ва чунин қудратро ҳам дорем, дар дунё тамоми мардумро ба тавре ҳидоят менамудем, ки дигар касе аз онҳо кофир намешуд. Локин Мо онҳоро дар интиҳоби ақида ва амал озод гузоридем ва гуфтем, ки ҳой мардум хушёр бошед, ки мо аз ҷинҳо ва инсонҳои бе имону гунаҳгор Дӯзахро пур хоҳем кард!! Дигар ин, ки Худованд бо илми азалии Худ донистааст, ки ин дӯзахиён бо ирода ва ихтиёри худ роҳи инкору саркаширо дар пеш мегиранд ва аз аҳли бадкорон мегарданд. Вақто ки инсон озод аст ва роҳи бадро тай мекунад, албатта, таҳти муҷозоти Парвардигор қарор мегирад. Мақоми банда он аст, ки ба оятҳои раҳмати Парвардигор имон орад, локин набояд мағрур шаваду худро афвшуда ҳисобад. Агар худро афвшуда ҳисобад, аз ғазаби Парвардигор низ бояд андеша кунад.

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ

الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

**Фазуқу би ма наситум лиқда явмикум ҳазъ инна
наси́накум. Ва зуқу ʔазаба-л-хулди би ма кунтум
таъмалу́н. 14.**

**14. Пас, ин азобро, бо сабаби он ки мулоқоти ин рӯзи худро
фаромӯш карда будед, бичашед, ҳаройина, Мо низ шуморо
фаромӯш кардем. Ва азоби доимиро бо сабаби он чӣ мекардед,
бичашед!**

Фаромӯш кардани додгоҳи рӯзи қиёмат сарчашмаи ҳама бадбахтии инсонҳост. Ҳама қонуншиканиҳо ва зулму истибдодҳо аз чунин шахсон пайдо мешавад. Зеро онҳо намедонанд, ки аз ҳукмҳои Худованд фармон набурдан роҳи Дӯзахро пеш гирифтанд аст. Хулоса, чун аҳли куфру исён дохили Ҷаҳаннам мешаванд, дар он асно, Худованд ба онҳо хоҳад гуфт, ки ба хотири он ки рӯ ба рӯ шудани чунин рӯзро фаромӯш карда будед, азоби Ҷаҳаннамро бичашед! Мо шуморо низ ба дасти фаромушӣ хоҳем супурд. Яъне бо онҳо чунин гуфту шунид ва чунин муъомила мешавад, ки гуё онҳо фаромӯш шудаанд. Вагарна Ҳақтаъоло ҳеҷ чизро фаромӯш нахоҳад кард. Дар он асно, Худованд хоҳад гуфт, ки ба сабаи он амалҳои баде, ки дар дунё анҷом додаед, бо таври ҳамешагӣ азоби Ҷаҳаннамро бичашед. Дар оятҳои баъдӣ, Худованд сифати баъзе аз муъминонро баён кардааст.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ

رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

**Иннамā юьмину би ай̄атина-л-лаз̄ина из̄а зуккирӯ бих̄а
харрӯ сучҷада-в ва саббаҳӯ би ҳамди Раббих̄им ва ҳум ла̄
ястакбирӯн. 15.**

**15. Чуз ин нест, ки ба оёти Мо касоне имон меоранд, ки чун ба он
панд дода шаванд, саҷдакунон нагунсор афтанд, ба покӣ, бо
ситоиш Парвардигори хешро ёд кунанд ва онҳо такаббур
намекунанд.**

Ёдовар мешавем, ки ояти мазкур, ояти саҷда аст. Худованд дар ин оят баён карда аст, ки сифати шахсони муъминин барҷастаи ростин он аст, ки танҳо бо оятҳои Мо имон меоваранд ва тасдиқ мекунанд ва аз онҳо баҳра мебаранд. Чун онҳоро хонанд, ё аз ҷое шунаванд, аз рӯйи тавозӯъ такаббур накарда, тасбиҳгӯён,

ҳамдгуён сари худро ба сачдаи илоҳӣ мегузоранд. Барои маълумоти бештар ба ояти 58-уми сураи «Марям» (а) муроҷиъат шавад. Хулоса, дар ин оят чаҳор сифати шахси муъмин баён шудааст. Аввало ин, ки шахси муъмин ояти сачдаро хонад, ё шунавад, такаббур накарда, сари худро дар сачдаи илоҳӣ мегузорад, ки ин маҳз даъват ба тавҳид ва мубориза алайҳи ширк аст.

Сифати дувум ва савуми шахси муъмин ин аст, ки чун ояти сачдаро тиловат кунад, дар ҳолати сачда тасбиҳу ҳамд меғӯяд. Яъне Худовандро аз ҷамиъи нуқсонҳо пок медонад ва ба хотири сифатҳои камол ва ҷалол Ӯро ҳамду сано меҳонад. Яъне дар вақти сачда «Субҳоналлоҳи ва биҳамдиҳи», ё «Субҳона Раббиял аъло ва биҳамдиҳи», меғӯяд. Сифати чаҳоруми шахси муъмини бедордил он аст, ки фурутан ва бо тавозӯ аст, мутакаббир нест, метавонад бар хилофи васвасаҳои шайтон, дар кучое, ки набошад, сари худро ба сачда гузорад. Оре! Касоне, ки кибру ғурур доранд, на тасбеҳ меғӯянд на ҳамди Ӯро ба ҷой меоранд ва на ҳаққи бандагони Худоро ба расмият мешиносанд, онҳо даруни синаҳои худ буге доранд, ки бо ҳавои нафси худ онро мепарастанд. Валлоҳу алъам.

Ояти зер сифати дигар шахсонеро, ки ба оятҳои Парвардигор имон овардаанд, баён мекунад.

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا

رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

Татаҷафā чунубухум њани-л-мазҷоҷиъи ядъуна Раббаҳум хавфа-в ва тамаъа-в ва мим ма разақнаҳум юнфиқун. 16.

16. Паҳлӯҳои онҳо аз бистари хоб дур мемонад, Парвардигори худро бо тарс ва умедворӣ меҳонанд ва аз он чӣ ба онҳо рӯзӣ додаем, харҷ мекунанд.

Шахсоне, ки ба оятҳои Худованд имон овардаанд, бандаҳои хушбаҳти Худованданд. Ҳоло, дар ин оят сифатҳои онҳо чунин баён шудааст, ки онҳо касонеанд, ки паҳлӯҳояшон аз бистарҳои хоб ҷудо мегардад. Онҳо то субҳидам хоб намекунанд. Балки аз ҷойгаҳи гарму бистари нарми худ ҷудо шуда меҳезанду ғусл, ё таҳорат мекунанд, бедорхобӣю шабзиндадорӣ карда, ба ибодат машғул мешаванд, намози таҳаҷҷуд меҳонанд. Ана онҳо

бандагони муъминанд, ки аз рӯйи бими азоби Парвардигор ва аз рӯйи умед аз раҳмати Ӯ доимо дар дуъо мешванд. Дигар сифати онҳо ин аст, ки аз он чи Худованд ба онҳо рӯзӣ додааст, хоҳ закоти фарзӣ бошад, ё садакаи нафлӣ, ба фуқаро садақа медиҳанд. Оре! Ними шаб хестану намози таҳаҷҷуд хондан, бисёр фазилати хуб дорад. Пайғамбар (с) ин амалро мекарданд ва уммати худро ба таҳаҷҷуд хондан тарғиб менамуданд. Дар ҳадиси шариф, бо ривояти Маъоз ибни Ҷабал (р) омадааст, ки Расуллоҳ (с) ба вай фармуданд: **«Агар бихоҳӣ, туро аз дарҳои хайр огоҳ гардонам, бидон, ки дарҳои хайр се чиз аст:**

1-ум Рӯза сипараст (аз олудагиҳои шаҳват)

2-юм Садақа гуноҳро нобуд мекунад.

3-юм Дар дили шаб барои намоз, бапо хестани шахс ин изҳори наёз аст».

Бо ривояти Асмоа бинти Язид (р), дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расуллоҳ (с) чунин фармуданд.

«Замоне ки Худованд аввалину охиринро гирд меоварад, нидокунандае меояд бо садое, ки ҳама халоиқ онро мушунаванд, ҷор зада мегӯяд: «Имрӯз аҳли маҳшар хоҳанд донист, ки чӣ касе ба гиромидошт сазовортар аст». Сипас, боз мегардад ва нидо мекунад: «Касоне, ки паҳлӯҳояшон аз бистарҳо ҷудо мешуд, ба по хезанд!» Онҳо (дар ҳоле ки андаканд) ба по мехезанд. Он гоҳ боз мегардад ва нидо медиҳад: «Касоне, ки Худои азза ва ҷалларо дар ҳама ҳол (дар хушӣ ва дар нохушӣ) ситоиш мегуфтанд (ба по хезанд)», пас (дар ҳоле, ки онҳо ҷамъи андаканд) ба по мехезанд. Онгоҳ ҳамаи онҳоро ба сӯйи Биҳишт равона месозанд. Сипас боқимонади мардум мавриди ҳисобу китоб қарор мегиранд».

Бо ривояти Имом ибни Ҷанбал (р) аз Муъоз Ибни Ҷабал (р) дар ҳадиси шариф низ омадааст: «Рӯзе ҳамроҳи Расуллоҳ (с) ба сафар баромадем, вақто ки ба Ӯ (с) наздик шудам, пурсидам: Ай Пайғамбари Худо, иҷрои амалҳои, ки сабаби ба Ҷаннат дохил шудан ва аз Дӯзах дур кардани ман шаванд, ба ман биёмӯз!» Расуллоҳ (с) гуфтанд: **«Дар ҳақиқат аз чизҳои бузург савол кардед! Аммо Худованд барои касе осон кунад, осон аст».** Сипас, сухани худро идома дода гуфтанд: **«Худоро ибодат кун ва ҳеҷ чизро барои Ӯ шарик маёр. Намозҳоро бо пуррагӣ адо кун! Закоти моли худро деҳ! Моҳи шарифи Рамазонро рӯза дор! Байтуллоҳро зиёрат кун!»**

Дар ояти зер мукофоти шахсоне, ки дорои чунин сифатанд, зикр шудааст:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

Фа лā таъламу нафсум мā ухфия лаҳум-м миñ қуррати аъюниñ ҷазāа̄м би мā кāну яъмалун. 17.

17. Пас, ҳеҷ нафс намедонад: чӣ чиз аз равшании ҷашм дар подоши он чӣ мекарданд, барои онҳо пинҳон дошта шудааст.

Ояти мазкур подоши муъминони ростинеро, ки сифаташон дар ду ояти қаблӣ гузашт, чунин баён намуда аст, ки инсоне, ки дар дунё амалҳои солаҳро анҷом диҳад, ба ӯ албатта, савоб дода мешавад. Локин он подошҳои муҳимме, ки дар Қиёмат мояи равшании ҷашмҳои онҳо мегардад, пинҳон карда шудааст, то ҳоло ҳеҷ кас намедонад. Оре! Подошҳои бузурге, ки дар ивази амалҳои солаҳ дода мешаванд, сирре ҳастанд, ки дар Қиёмат маълум мешаванд. Зимни ояти мазкур Имом Бухорӣ ҳадиси қудсиеро аз Абуҳурайра (р) ривоят кардаанд, ки Расулуллоҳ (с) чунин гуфтанд: «Аллоҳ таъоло мегӯяд, ки ман барои бандагони солаҳам чунон неъматҳои омода кардам, ки на ҷашми касе дида ва на гӯши касе шунида, ва на дар хоширо ҳаёли касе гузаштааст». Сипас ояти мазкурро тиловат карданд.

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

А-фа маñ кāна муъминаñ ка маñ кāна фāсиқо. Лā яставун.18.

18. Оё касе, ки муъмин бошад, монанди касе ҳаст, ки фосиқ бошад? Бигӯ: «Ҳаргиз баробар намешаванд!».

Дар ин оят муқоисаеро, ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, боз равшантар гардонид, Худованд гуфтааст, ки оё шахси муъмин монанди шахси фосиқ аст? На! Ба ҳар кадом мувофиқи мақоми худ муъомила мешавад. Албатта маълум аст, ки ҳеҷ вақт муъомила ба онҳо якрағ нест.

Дар бораи шарҳи ҳоли шахси фосиқ, ба ояти 6-уми сураи «Ҳуҷурот» муроҷиъат шавад.

أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

**Амма-л-лазӣна аману ва ғамилу-с-солиҳати фа лаҳум
Ҷаннату-л-маъвā нузулам би ма кану яъмалун. 19.**

*19. Аммо ононе ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, пас,
барои онҳо ба сабаби он чӣ мекарданд, бо роҳи меҳмонӣ
бихиштҳо ҷойи мондани онҳост.*

Дар ояти мазкур баробар набудани шахси муъмин ва фосикро васеътар баён намуда, Худованд фармудааст, ки касоне ки имон оварда амалҳои солеҳро анҷом доданд, боғ (Бихишт)-ҳои ҷовидон азони онҳо хоҳад буд. Ин ҷаннатҳои ҳамешагӣ дар муқобили амалҳои неке, ки анҷом доданд василаест, ки Худованд онҳоро бо тариқи меҳмонӣ пазироӣ мекунад. Он боғҳо муваққатӣ набуда, фикри кӯчидан, ё саргардон шудан дар онҳо нест.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ تَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا

فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ ﴿٢٠﴾

**Ва амма-л-лазӣна фасаку фа маъвāҳуму-н-Нār. Куллама
ародӯ ай яхруҷу минҳā уъиду фиҳā ва қила лаҳум зӯку
ъазāба-н нāри-л-лазӣ кунтум бихи туказзибун. 20.**

*20. Ва аммо ононе ки фосик буданд, пас, ҷои онҳо Дӯзах аст, ҳар
гоҳе хоҳанд, ки аз он ҷо берун оянд, дар он бозгардонида шаванд
ва ба онҳо гуфта шавад: «Азоби оташро, ки онро дурӯғ
мепиндоштед, бичашед».*

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки касоне, ки фосик шуданд ва аз итоъати Парвардигорашон берун рафтанд ҷойгоҳи ҳамешагии онҳо оташи Ҷаҳаннам аст. Онҳо дар он зиндони ваҳшатнок чунон маҳбусанд, ки ҳар замон хоҳанд аз он берун шаванд, локин онҳоро боз дошта ба онҳо меғоянд: «Бичашед азоби он оташро, ки ҳамеша онро инкор мекардед».

Барои маълумоти бештар ба ояти 102-уми сураи «Каҳф» муроҷиъат шавад.

وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ

يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

Ва ла нузй̣қаннаҳум-м мина-л-ъазāби-л-аднā дунā-л-ъазāби-л-акбари лаъаллаҳум ярқиъун. 21.

21. Ва албатта, онҳоро (дар дунё) ба азобе ки камтар аз азоби бузург аст, бичашонем, бошад, ки онҳо бозгарданд.

Худованд барои бандагони Худ бисёр меҳрубон аст. Онҳоро дар ин дунё ихтиёри ҷузъӣ дод, аммо барои он, ки ба Ҷаҳаннам нараванд, пайғамбарони Худро фиристод, китобҳои Худро нозил кард, ба онҳо неъматҳои Худро арзонӣ кард ва онҳоро ба мусибатҳо гирифтор кард, то шояд ба худ оянду ба сӯйи имон бозгарданд. Агар аз инҳо суд набардоранд, сарнавишти онҳо ҷуз оташи Ҷаҳаннам чизе дигаре нест. Ҳоло Худованд дар ин оят фармудааст, ки мо фосиқонро пеш аз чашидани азоби бузурги охират, аз азоби наздик, яъне аз азобҳои дунявӣ чун қатл, хушксолӣ, рафтани баракат аз боғҳо, ё ҷангу ҷидолхое, ки бар пайкари ҳамдигар мезананд, мечашонем, шояд бедор шаванду аз куфру фосиқии худ бозгашта, ба даргоҳи Худованд рӯйи оранд. Барои маълумоти бештар ба ояти 94-уми сураи «Аъроф» муроҷиат шавад.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ

الْمُجْرِمِينَ مُنْتَظِمُونَ ﴿٢٢﴾

Ва ман аъламу мимман̣ зуккира би айāти Раббих̣и с̣умма аъража ъанҳā. Иннā мина-л мучримина мунтақимун. 22.

22. Ва кист ситамгартар аз касе, ки бо оятҳои Парвардигори хеш панд дода шавад, боз аз он рӯй гардонад? Ҳаройина, Мо аз гунаҳгортон интиқомгиранда хоҳем буд.

Агар васоили бедоркунанда ба кофирону мушрикони ва фосиқон суд надихад ва онҳо бедор нашаванд, ҷуз интиқом (ҷазо) роҳи дигаре боқӣ наместонад. Худованд дар ин оят фармудааст, ки чӣ касе ситамгортар аст аз он касе, ки ба оятҳои Парвардигор, ки ўро панд диҳанду ў аз ин панду насиҳат рӯгардон бошад? Вақто ки одати онҳо чунин аст, қаблан Мо аз саркашоне, ки монанди онҳо буданд, интиқом гирифта будем. Ҳоло аз ин мучримони беимон интиқом (ҷазо) низ хоҳем гирифт. Яъне онҳоро мувофиқи амали бадашон ҷазо хоҳем дод. Аз таърихи гузаштагон ҳамчу мисол қиссаи Мӯсо (а) дар ояти зер баён шудааст.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ ۖ وَجَعَلْنَاهُ

هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٣﴾

Ва лақад āтайнā Мӯса-л-китāба фа лā такун̄ фӣ мирияти-м ми-л лиқōиҳ. Ва ҷаъалнāху ҳуда-л ли банӣ Исрōйл. 23.

23. Ҳаройина, Мӯсоро Китоб додем, пас, аз мулоқоти вай (Мӯсо ё Китоби ӯ) дар шубҳа мабош ва вайро барои бани Исроил ҳидоят сохтем.

Дар ояти мавриди назар, то ин ки ба Пайғамбар (с) ва ба нахустин муъминон тасалли шавад ишораи кӯтоҳе ба достони Мӯсо (а) ва бани Исроил карда, Худованд бо қасам сухани худро таъкид карда гуфтааст, ки дар ҳақиқат Мо ба Мӯсо (а) китоби Тавротро додаем. Қуръон ҳам яке аз китобҳои осмонист. Пас эй Муҳаммад (с), аз рӯ бо рӯ шудан ба ин китоби Мӯсо (а), ки онро аз сӯйи Мо дарёфт кардааст, (чуноне ки дар нузули Қуръон ҳеҷ шакке нест) дар шакку тардид мабош! Муфасссирони гиромӣ гуфтани чандин фикрро дар шарҳи маънои ин ҷумла рухсат додаанд. Зеро ояти мазкур эҳтимоли ҳамаи онҳоро дорад. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: Мақсад аз ҷумлаи «дар рӯ ба рӯ шудан дар шубҳа мабош» ин аст, ки Пайғамбарамон, Муҳаммад (с), бе ягон шубҳа шаби Меъроҷ бо Мӯсо (а) рӯ ба рӯ шудааст. Яъне ту дар шубҳа мабош, ки шаби меъроҷ бо Мусо (а) дар масҷиди Ақсо, бо баъзе ривоятҳо дар осмон рӯ ба рӯ хоҳӣ шуд! Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки ту ба Тавроте, ки ба Мӯсо (а) дода шуд ва ӯ (а) оятҳои илоҳиро аз он дарёфт кардааст, рӯ ба рӯ мешавӣ, бинобарин шакку тардидро ба худ роҳ мадеҳ! Севумин тоифа аз муфасссирон зери мазмуни ин ҷумла гуфтаанд, ки Худованд гуфтааст, ки чуноне ки бо Мӯсо (а) Китоб (Таврот)-ро додем, дар шакку шубҳа мабош, ки ту низ ба китоби илоҳӣ (Қуръон), рӯ ба рӯ хоҳӣ шуд. Дар охир Худованд гуфтааст, ки Мо Китоби осмонии Мӯсо (а)-ро (чуноне ки Қуръонро барои уммати Муҳаммад (с) раҳнамо гардонидем), василаи ҳидояти бани Исроил гардонидем.

Валлоҳу аълам.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا

يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

Ва ҷаъалнā минҳум аиммата-й̄ яҳдӯна би амринā ламмā сабарӯ. Ва кāну би айъатинā йуқинун. 24.

24. Аз онҳо, вақте ки сабр карданд ва ба оёти Мо яқин оварданд, пешвоёне пайдо кардем ки бо фармони Мо ба ҳидояти мардум пардохтанд.

Ояти мазкур ба таърихи бани Исроил, ки дар замони худ, баъзе аз онҳо дар имондорӣ ва риояи ҳукмҳои шариъат мартабаҳоеро ба даст оварданд, ки барои дигарон дарси ибрат буд, ишора карда фармудааст, ки аз бани Исроил касоне пайдо шуданд, ки ба сабаби сидқан ба оятҳои Тавроти Мо бовар доштанишон ва дар баробари зулму машаққатҳои қавми худ сабру тоқат нишон доданишон ва амрҳои Моро пурра баҷо оварданишон, онҳоро пешвои қавм қарор дидем. Бо фармони Мо онҳо пешвогии халқи Худоро ба ўҳда гирифта тавонистанд ва бани Исроил ба онҳо дар корҳои динии хеш низ иқтидо карданд.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ

يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

Инна Раббака Ҳува яфсилу байнаҳум явма-л қийāmати фӣ мā кāну фӣҳи яхталифун. 25.

25. Харойина, рӯзи қиёмат дар он чӣ андар он ихтилоф мекарданд, Парвардигори ту миёни онҳо ҷайсала хоҳад кард.

Баъди он, ки Худованд бани Исроилро пешвоёни ростин дод, на ҳамаи онҳо он пешвоёнро қадр карданд. Балки баъзе аз онҳо даст ба ихтилофҳову тафриқабозиҳо заданд. Ҳоло Худованд дар ин оят бо таври умум, бо лаҳни таҳдидомез, барои онҳо ё барои муъминон ва ё барои дигар қавмҳое, ки дар масъалаҳои динӣ бо ҳам ихтилоф карданду ҳар кадом фикри худашонро дуруст шуморида гумроҳ шуданд, гуфтааст, ки рӯзи Қиёмат, албатта, Парвардигори ту бо мезони адолати Худ, миёни онҳо, ҳукму

файсала хоҳад кард ва ҳар таифаро ба сазои амали хеш хоҳад расонд. Дар он рӯз ҳаққу ботил маълум хоҳад шуд.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي

مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

А-ва лам яҳди лаҳум кам аҳлакнā миñ қаблиҳим-м мина-л қуруни ямшӯна фӣ масакиниҳим. Инна фӣ зāлика ла айāt. А-фа лā ясмаъун. 26.

26. Оё онҳоро равшан нашудааст, ки пеш аз онҳо чӣ қадар қарнҳоро ҳалок кардем, ҳоло онҳо дар хонаҳои (вайронаи) онҳо роҳ мераванд? Ҳаройина, дар ин кор нишонаҳост. Оё намешунаванд?

Ояти мавриди назар, таҳдиди ояти қаблиро тавзеҳ дода ба мушрикони ва кофирони Макка, ки дар асру замони Расулulloҳ (с) мезистанд, гуфтааст, ки онҳо аз паҳлӯи заминҳои балодидаи қабिलाҳои «Од», «Самуд» ва қавми Лут (а) мегузаранд, медонанд, ки дар асрҳои пеш дар ин харобазорҳо инсонҳое мисли худашон, зиндагонӣ мекарданд. Аз сабаби нофармонбардориашон, ҳамаи онҳо ба хок яксон шуданд. Оё дидани ин харобазорҳо барои ибрат гирифтани онҳо кифоя нест?! Ҳатто баъзан болои осори он қавми нафриншуда роҳ мераванд, бо чашми худ он вайронаҳоро ва он кохҳои дар ҳам кӯбидаро мебинанд. Он харобазорҳо гӯё бо сад забон мегӯянд, ки ҳой мардум, шумо пайрави ингуна қавми бо гуноҳ олуда нашавед, вагарна сарнавишти шумо низ мисли мост! Чаро ибрат намегиранд? Хулоса, дар дидани ин ҳалокшудагон барои шахсони соҳибхирад панду ибрат ҳаст, чаро бо тадаббуру бо фикру андеша оятҳои Парвардигорро намешунаванд, чаро панд намегиранд?

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ

مِنْهُ أَنْعَمُ لَهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

А-ва лам ярав аннā насӯку-л-мāа ила-л-арзӣ-л-чурузи фанухричу биҳи заръан таъкулу минху анъāмуҳум ва анфусухум. А-фа лā юбсирун. 27.

27. Оё надиданд, ки Мо обро ба сӯйи Замини беғиёҳ равон мекунем, пас, ба сабаби он зироъатро берун меорем, ки аз он зироъат чаҳорпоёни онҳо ва ҳуди онҳо низ истифода меkunанд? Оё намебинанд?

Ба ҳама маълум аст, ки агар Замин хушк бошад, бе расидани барф, ё борон, ё об чизе дар он намерӯяд. Касоне, ки дар макони нузули ин оят зиндагонӣ меkunанд, ин ҳақиқатро аз ҳама хубтар мефаҳманд. Зеро дар он замон чандон оби ҷорӣ (каналҳо) набуд. Маълум аст, ки агар ба чунин Замин Худованд об нафиристад, на дарахт мерӯяду на алаф. Сухани Парвардигор ҳам чунин гуфтааст, ки: ай мардум! Оё надидаед, ки Мо об (барф, борон)-ро ба сӯйи заминҳои хушкида меронем ва ба василаи он зироъатҳоеро мерӯёнем, ки ҳам хӯроки чаҳорпоёнатон мебошанд ва ҳам аз донҳои онҳо ҳуди шумо ғизо мебардоред?! Чаро ба кори Худованд эътибор намедихед? Чаро имон намеоред?! Охир чашму ғӯшро боз кунед, ин ҳақиқатро бинеду шунавед! Оё надидед, ки Худованд чунон Зоти қодир аст, ки як рӯз бодро амр мекунад, қасру коҳи қавми Самуду, Од ва Лут(а)-ро дар ҳам мекунад ва ба харобазор табдил мекунад, рӯзи дигар ба ҳамин бод амр мекунад, ки абрҳои пурборро ба сӯйи заминҳои хушкидаи мурдаҳобида бибаразу биборонад ва онҳоро сарсабзу хурам гардонад? Чаро мардуми кофиру мушрик дар назди чунин зоти қодир сари таслим фуруд намеоранд?

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْفَتْحِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

Ва яқулӯна матā ҳāзал фатҳу ин кунтум содиқин. 28.

28. Ва мегӯянд: «Агар шумо ростгӯед, ин пирӯзӣ (рӯзи қиёмат) кай хоҳад буд?».

Дар оятҳои гузашта мучримон ба интиқом таҳдид ва муъминон ба пешвоии ростин ва пирӯзӣ башорат шуданд. Чун кофирон ин суҳанҳоро шуниданд, аз рӯйи истехзо ба мусулмонон гуфтанд: «Шумо ба мо ваъдаву ваъид мекунед ва мегӯед, ки рӯзе меояд, ки бар шумо ғолиб омадани мо муқаррар аст ва ноҳаққи шумо зоҳир мешавад, агар шумо ростгӯ бошед, ба мо гӯед, ки ин фатҳу пирӯзии шумо кай амалӣ мешавад? Ояти зер посухи он саволи истихзоомези онҳост.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

**Қул явма-л-фатҳи лā янфаъу-л лазъина кафарӯ имāнуҳум
ва лā ҳум юнзарун. 29.**

**29. Бигӯ: «Рӯзи фатҳ имон овардани кофирон онҳоро суд надихад
ва на онҳо муҳлат дода шаванд».**

Худованд бе фосила ба онҳо дар ин оят посух гуфта, ба Пайғамбар (с) дастур дод, ки ба онҳо бигӯ, ки омадани рӯзи фатҳ аниқ аст. Аммо кофирон дар он рӯз имон оранд ҳам, барои онҳо ҳеҷ фоидае нест. Агар хоҳанд, ки ба онҳо муҳлат дода шавад, то ин ки тавба кунанд, ба онҳо мӯҳлат ҳам дода намешавад. Агар фикрашон ин бошад, ки рост будани ваъдаҳои илоҳиеро, ки аз Пайғамбари Ислom (с) шуниданд, бубинанду баъд бовар кунанду имон оранд, он рӯз дигар дер мешавад. Имон ҳам биёранд, ҳеҷ фоидае барои онҳо нест.

Хулоса, ба он чи дар бораи аҳли куфр дар Қуръон қой дода шудааст бояд бовар кунанд. На ин ки ришханд зананд!

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَأَنْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ

Фа аъризъ ъанҳум вайнтаъир иннаҳум-м мунтаъирун. 30.

**30. Пас, аз (такзиби) онҳо рӯ бигардон ва интизор бош,
ҳаройина, онҳо низ интизоранд.**

Худованд дар охирин ояти ин сура бо як таҳдид суҳанро поён дода гуфтааст, ки эй Поёмбар (с), ба онҳое, ки аз рӯйи ҳимоқат турo дуруғӯй меҳисобанд, ба ғайри он миқдоре, ки маъмур ҳастӣ, суҳан мағӯй, аз онҳо рӯй гардон бош ва ба онҳо посух мадеҳ. Ту (с) мунтазири рӯзи фатҳ (раҳмати Худо) бош, зеро онҳо низ интизорӣ мекашанд, ки ту кай аз назди онҳо бо шикаст рӯбарӯ шуда нест мешавӣ ва онҳо аз дасти ту халос мешаванду дигар чунин суҳанҳое, ки ту ба онҳо меғӯй, намешунаванд. Ёдовар мешавем, ки нузули ояти мазкур пеш аз нузули ояти чиҳод будааст. Бо ривояти Имом Аҳмад ибни Ҳанбал (р) аз Ҷобир (р) омадааст, ки Пайғамбар (с) то ҳар бегоҳ сураи «Сачда» ва сураи «Таборақ»-ро намехонданд, дар хоб намешуданд.

Поёни сураи «Сачда» ва лиллоҳи-л-ҳамд.